

Svjetlost glagoljice

Sve živo, živo je zbog svjetlosti. Na prvim stranicama Biblije, nakon što je još sve bilo u neredu, Bog stvori svjetlost, i razdvoji svjetlost od tame, dan od noći. Tako počinje put svega živoga. Opsesija svjetlošću opsesija je životom. Od početaka oganj, vatra, plamen ne samo da daju svjetlost, nego mijenjaju narav stvari i elemenata: vodu pretvaraju u paru, drveće u pepeo, rude u kovine, glinu u ciglu i opeku, ali i u lonac, zdjelu, čašu. A zatim pomažu da se skuha ili ispeče hrana: kruh, meso, mlijeko. Tako hrana postaje zdrava, ukusna i trajna. Kakav li je bio radostan trenutak kad je nastao grumen stakla, a zatim i zrno za ukras, čaša za piće, ravno staklo da danje svjetlo može osvjetliti nastambu. Uz domaće ognjište prenosila su se znanja, pričale su se priče, pjevale junačke pjesme, a zatim i čitale knjige koje su oblikovale mlade i stare za hrabrost, dobrotu, pravednost i ustrajnost u dobru.

Svjetlo uljanice ili voštanice ne samo da je odgonilo tamu nego je produžavalo dan za rad, druženje i radost. Velik broj rukopisa napisan je nekoć davno, u noćnom miru, uz svjetiljku koja je napisanom davala obilježja svjetline, optimizma, širinu znanja i spoznanja. Kad su uljanice i voštanice zamijenjene karbitnim lampama i petrolejkama, opasnost od požara doma, kuće, staje, sela i grada se povećala, te je zato toliko vatrogasnih društava u našim krajevima („pompjери“) kojima je zadaća bila čuvati dobra i živote. Kakav preokret kad je krajem XIX. i početkom XX. stoljeća opasnu otvorenu svjetlost, vatru svjetla, zamijenila svjetlost zat-

vorena u staklenu jabuku ili krušku.

Žarulja - tako je od početka bilo njezino ime - jer je žareća nit u zatvorenoj kugli širila na sve strane jarku i jasnu svjetlost - bila je moćnija od lojanice i voštanice, bila je bezopasna, nije trošila kisik, njome nije moglo doći do požara. Vatrogasci su postali pučki muzičari. Radni se dan produžio na tri smjene, radnici nisu padali u nesvjest zbog potrošenog kisika, a novine su se tiskale noću da bi, kao svjež kruh, do čitalaca došle svježije, ujutro. U toj evoluciji i revoluciji udomljene svjetlosti neprolazne su zasluge i našijenca, modernoga Prometeja, Nikole Tesle.

I likovna umjetnost se uključila u tu svečanost svjetla. U svečanim dvoranama, u kazalištima, u crkvama, a zatim i na ulicama, svjetlost je ušla u svaki kutić, nudeći optimizam života, nove vizure u prostoru s ljudima i spomenicima, sa kućama i stablima na ulicama, sa slikama kipovima u crkvama, namještajem u domu.

Nije stoga čudno da je Louis Comfort Tiffany početkom XX. st. upravo na tragu toga tehnološkoga napretka izradio svoje svjetiljke u trendu onovremene umjetnosti - secesije. Kao da je želio, htio, i uspio svjetlost davnih vitraja iz katedrala dovesti u mnoge domove u kojima se raznobojna i raznovrsna svjetlost širila ne samo po domu, stanu, sobi, nego i u dušama koje su uživale dar obojenoga svjetla. Ta - Bog je stvarao svijet u bojama.

Supružnici Željka i Boris Rogić u svom studiju u Rijeci prihvatili su izazov da u stilu secesije, na način L. C. Tiffanyja, izrađuju stolne i stojeće svjetiljke. Posloživši stakla - raznobojna i različite veličine - u gustoj metalnoj mreži, izveli su mnoge umjetnine. Taj njihov rad, koji je sličan vještini europskih manirista, odličnih majstora umijeća i obrta bio je prepoznat kao vrhunsko dostignuće primijenjene

umjetnosti. Rogići su krenuli i dalje – od replike prema slobodnoj interpretaciji domaćih umjetnina, posebice pletera i tropleta. Tako je Tiffanyjeva svjetiljka udomaćena i prihvaćena kao domaći proizvod.

U obnovi i poljepšavanju crkava uvijek se posebna pozornost posvećivala prozorima. Nakon gotike i njezina oživljavanja u XIX. i XX. st. novi su zamah toj igri svjetla i sjene dali hrvatski slikari i spretni obrtnici. I Rogići su u toj obnovi stare umjetnosti i umijeća sudjelovali, ali na poseban način – glagoljskim slovima u rasteru šarenoga i veseloga svjetla. Lako je to bilo očekivati; ta glagoljicom smo označeni, njom je oblikovana hrvatska pisana kultura, od zapisa na kamenu i na freskama do rukopisnih i tiskanih knjiga.

Rogići žive u gradu koji je bio snažno prožet glagoljskom baštinom. U crkvama u Rijeci misili su popovi glagoljaši, pjevao je na hrvatskom jeziku pobožan puk, a u Velikom tjednu riječke su bratovštine organizirale dramske predstave, crkvena prikazanja. Jedan biskup, Šimun Kožičić Benja, rodnom Zadranin, utemeljio je sredinom XVI. st. u svom domu u Rijeci glagoljsku tiskaru, u kojoj je i sam radio. Tada iz Uracha, iz Njemačke, na Rijeku stižu i knjige hrvatskih protestanata. Na Trsatu, ponad Rijeke, franjevci čuvaju svetište Naše Gospe Trsatske, na mjestu gdje je jedno vrijeme kućica iz Nazareta našla svoju sigurnost. A zatim je na rukama anđela prenesena u Loreto, u Italiju. Pobožni su hodočasnici svake godine dolazili na Trsat i u Loreto, na posvećeno tlo gdje se Sveta Obitelj borila s nedaćama svakodnevnice, radujući se svakom danu, koji se najavljuje zorom, svjetlom, pjevom ptica, to jest radošću.

Zašto je Rogiće privukla glagoljica? Zašto su, dok su minuciozno slagali stakalca za tiffanyjevske svjetiljke pomišljali na glagoljicu, kao na umnu svjetlost, onu zraku duhovnoga svjetla koja kroz oči prolazi u područje uma, a zatim u srce. Kao lijepa i zavodljiva zagonetka, a slova kao staklena zrna za jedno složeno i sveobuhvatno viđenje naše prošlosti, naše kulture i pismenosti.

Kad su Sveta Braća, Konstantin Ćiril i njegov stariji brat Metod krenuli među Slavene, da na njihovu jeziku i novom pismu donesu svjetlo spoznaje i navještaj ljubavi, jer to je Evanđelje, bili su svjesni da Slavenima donose Svjetlo Istine. Isus je sebe nazvao Svjetlom, Putom i Istinom. Središnje slovo njihovoga novog pisma koje je osmislio („dizajnirao“) sv. Ćiril bilo je Slovo - **Ϟ** - ono se upravo tako i zove. Slovo nosi u sebi svu dubinu teologije i filozofije – ono ima iste odrednice sadržaja kao grčka riječ Logos – Λόγος, latinski Verbum, današnjim našim jezikom Riječ. A Slovo je u starom jeziku značilo Um, Razum, ali ono je i Druga Božanska Osoba, tj. Isus Krist. No i Slaveni svoje nacionalno ime vezuju uz riječ Slovo, jer sloviti znači govoriti, govorom, riječima se sporazumijevati. Slovjeni, naime, slove, govore i govorom se među sobom raspoznavaju kao braća u jednome jeziku. Glagoljsko slovo Slovo kako ga je sv. Ćiril osmislio i grafički oblikovao - **Ϟ** - taj je znak-slovo sastavljeno od kruga i trokuta. Krug označava puninu Božanstva, trokut simbolizira Presveto Trojstvo. Prvo slovo Ćirilove azbuke zove se Az, a to znači Ja – isprva je to bio znak križa, **+** a zatim je dobilo petljice na poprečnoj gredi **Ϟ**: prihvaćajući kršćanstvo, naime, mi ga prihvaćamo kao osobe, svjesno i razložno, izgovarajući „Ja“, ja osobno. Ja sam označen križem, ja ga nosim, ja se za njegov plod – ljubav prema svenu stvorenju – borim. Znak za sljedeće slovo je **Ϡ**. Zove se Buky, a u sebi sadrži također oznake Božanstva u Trojstvu, jer se križamo govoreći imena Presvetoga Trojstva, a tada se križalo s tri prsta. Kao osobno svjedočanstvo, kasnije kod nas i kao znak prisege, snažnog pristajanja uz istinito svjedočanstvo. Sama pak riječ Buky označavala je Knjigu, tj. Sveto pismo, ali i slovo kojim se piše. U dubini spoznaje ona znači Bog, ali Božje se ime ne treba spominjati uzalud i nepotrebno. Tako redom: slovo **Ϡ** kojim započinje Isusovo ime obrnuti lik znaka za slovo Slovo - **Ϟ**. Inicijalno, veliko **Ϡ** na nekoliko likovnih

razina ponavlja znak Presvetoga Trojstva, istinitoga Božanstva.

Tim su svetim slovima glagoljice supružnici Rogići, Željka i Boris, posvetili svoju osobitu i osobnu pozornost. I u tehnološkom postupku, koji je Rogićima izazov, nova glagoljska slova izašla su iz njihova laboratorija veselija, prozračnija, neobičnija. Tu su novinu postigli postupkom staklene fuzije, staklenoga slijevanja – to je postupak kojim se spajaju obrađeni komadići stakla u cjelinu. U tom postupku toplina („vatra“) od raspršene razlikosti oblikuje cjelovitost različitoga. Više nije potrebna mreža koja će različitost održavati u ukupnosti. Ona je vatrom, uprvo toplinom koja staklo čini podatnim, tekućim oblikujući nove vizualne (i oblikovne) cjeline.

Kao što je za Rogiće bio velik izazov napraviti tiffanyjevske svjetiljke, kao proizvod primijenjene umjetnosti i vrhunskoga obrta, takav je novi izazov na koji se Rogići već godinama spremaju. To je svećenost glagoljice. Sav će Muzej grada Rijeke biti u tom – znakom. U prizemlju Muzeja bit će izložena tri kompleta od 33 glagoljska slova, i likovno i tehnološki obrađena na poseban način. Tih 99 slova bit će u kućici od aluminijskog okvira koje su Rogići po svojim nacrtima lijevali, polirali i vrhunski obradili. Svako će slovo obasjavati žaruljica koja otkriva crtež, liniju, protežnost znaka, slova.

Na katu Muzeja bit će postasvljena glagoljska azbuka u 33 drvena okvira velikih dimenzija. I ovdje je svakom slovu pridruženo svjetlo.

Sigurno će posebnu pozornost privući svjetiljke ukrašene glagoljskim slovima.

Glagoljica kao svjetlost.

Svjetlo kao glagoljica.

Uz velike projekte u slavu i čast slova kao znaka mudrosti i međusobnoga sporazumijevanja pismom, i jedn mali, skromniji segment za ljubitelje lijepoga – dar za sjećanje, suvenir. Na podlošcima za čaše, različite boje, sa slobodno posloženim slovima, izveli su cijelu glagoljsku azbuku. Kažemo azbuka zato što glagoljska slova imaju svoje ime i naziv i započinju s az, buki, vědi... Cijeli niz prvih slova glasi: Az', buky,

vēdē, glagoljon, dobrē, jest', živēti, zēlo, zemlja – što znači: Ja znajući slova govorim da je veoma dobro živjeti na zemlji! Uz radost koju pruža lijepo oblikovana čaša, i dobro piće u njoj, i podložak se udružuje u radosti druženja, prijateljavanja, razgovora, ali i sagledavanja temelja iz kojih raste radost života i življenja, zajedno sa znanjem o ljepoti koja – kad ju prihvatimo – obuhvaća i preplavljuje sva naša osjetila: vid, okus, miris, dodir. Serija od šest pločica, podložaka, s glagoljskim slovima pohranjena je u krasno oblikovanom drvenom kovčežiću, s poklopcem na kojemu je brončana okrugla pločica s glagoljskim slovima, u obliku kako su zasvjedočena u prvoj našoj tiskanoj knjizi, najljepšoj našoj inkunabuli, Misalu iz 1483. godine. Držeći taj kovčežić u rukama misao sama leti na one znamenite riječi o kutiji olovnih slova kojim završava Krležin roman Banket u Blitvi: „Kutija olovnih slova, a to nije mnogo (...), ali je jedino što je čovjek do danas izumio kao oružje u obranu svog ljudskog ponosa.“

Glagoljska slova Rogićevih vidljiv su i glasan znak protiv zaborava da nas je pismo, knjige, zapisano branilo i čuvalo kroz stoljeća, da nas je riječ zapisana našim jezikom podržavala i držala u ljudskom i narodnom dostojanstvu. Kroz stoljeća do danas.